

УДК 338.5:330.15

Л. О. Бетехтіна,

к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту Європейського університету (м. Херсон)

ЦІНОУТВОРЕННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті розглянуті особливості ціноутворення хлібопекарської галузі України.

Ключові слова: хлібопекарська галузь, особливості ціноутворення, ціноутворюючі фактори у галузі, конкурентоздатність

Аннотация. В статье рассмотрены особенности ценообразования хлебопекарной отрасли Украины.

Ключевые слова: хлебопекарская отрасль, особенности ценообразования, факторы ценообразования в отрасли, конкурентоспособность.

Annotation. In the article the features of pricing of baking industry in Ukraine are considered.

Keywords: bakery industry, features of pricing, pricing factors in the industry, competitiveness.

ВСТУП

Харчова та переробна промисловість України - одна із стратегічних галузей економіки, покликана забезпечувати стійке постачання населення необхідними якісними продуктами харчування. За інформацією аналітиків Універсальної інвестиційної групи, українці з'їдають хліба на 50-75% більше, ніж європейці, - більше 100 кг на рік. На початку 90-х років в Україні вироблялося 6 млн. т., а в останні роки, за даними Держкомстату, щорічно випускається і реалізується 2,5 млн. т. хліба і хлібобулочних виробів. Основний об'єм виробництва (понад 70 %) хліба і булочних виробів зосереджений на промислових хлібопекарних підприємствах. Решта виробляється підприємствами і пекарнями різних форм власності. Хліб вважається основним продуктом соціально значимими, тому ціни на нього є об'єктом пильної уваги держави.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

На підприємствах харчової промисловості особливості вагомо впливають на формування цін, а інші – мають незначний вплив. Визначення цього впливу потрібно виробникам продуктів харчування на етапі прогнозування цін. Розробляючи прогноз цін, важко не звернути увагу на ці галузеві особливості, притаманні найбільшою мірою підприємствам харчової промисловості.

АНАЛІЗ ОСТАННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вітчизняні та зарубіжні вчені А. Наумчик, О. Варченко, Б. Пасхвер, Г. Черевко, О. Лівінський, В. Котляренко та інші досліджували особливості діяльності підприємств харчової промисловості. О. Варченко спирається на питання державного та ринкового регулювання продовольчої безпеки через регулювання цін та ціноутворення на підприємствах харчової промисловості. Б. Пасхвер також приділяє значну увагу питанням продовольчої безпеки, цінній ситуації та цінній політиці, цінній конкуренції на продукти харчування. За Г. Черевко та О. Лівінським держава вагомо впливає на ціноутворення в різних галузях промисловості, а особливо на підприємствах харчової промисловості. В. Котляренко узагальнює чинники впливу на розвиток харчової промисловості. Разом з тим, окремі питання ще залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, практично залишається недослідженим таке складне, але дуже важливе питання, як особливості на підприємствах харчової промисловості.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Визначення цін на підприємстві залежить від декількох особливостей діяльності підприємств. І однією з цих особливостей є галузева приналежність. Тобто можна стверджувати, що цінова політика підприємств різних галузей можуть суттєво відрізнятися одна від одної.

Виділимо та охарактеризуємо такі особливості ціноутворення на підприємствах харчової промисловості:

- соціальний характер продукції галузі;
- масштаб державного регулювання;
- залежність цін на продукцію харчової промисловості від витрат та цін постачальників сировини;
- інтенсивність конкуренції на продукти харчування на світовому та національному ринках.

З метою з'ясування інтенсивності впливу особливостей ціноутворення на ціну на підприємствах харчової промисловості ці особливості проаналізуємо як в теоретичному аспекті, так і з точки зору практичної діяльності певні підприємства харчової хлібопекарської промисловості Херсонської області.

Галузь виробництва хліба та хлібобулочних виробів Херсонської області налічує близько 140 малих, середніх та великих підприємств, у тому числі 12 найбільш потужних підприємств.

Щороку в області виробляється близько 32,0 тис.тонн хліба та хлібобулочних виробів, 40,3% від загального обсягу випікають великі підприємства.

Згідно зі статистичними даними, динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в області має стійку тенденцію до спаду виробництва хліба.

Таблиця 1. Динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів по Херсонській області

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	У % 2010 до 2005 року
Всього по області (тис.тонн)	49,0	45,8	40,4	38,5	31,8	30,0	61,2
На одну особу, кг	43,3	40,8	36,3	34,9	30,0	30,0	69,3

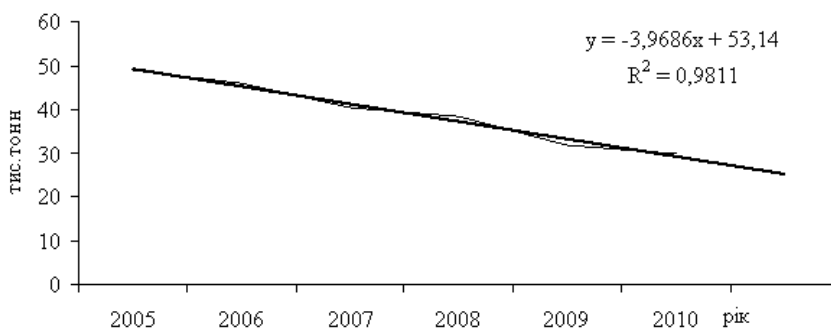

Рис. 1. Обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів по Херсонській області

При цьому слід врахувати, що значна частина хліба та хлібобулочних виробів виробляється малими підприємствами, які працюють на єдиному фіксованому податку та не звітують перед статистичними органами за кількість виробленої продукції. У сільській місцевості значна частина населення (19,6%) випікає хліб у домашніх умовах, близько 10 відсотків завозиться з інших регіонів, решту – випікають приватні підприємства та підприємці, мережа торгівлі, великі супермаркети та інші. Останніми роками потужності підприємств з виробництва хліба та хлібобулочних виробів використовуються лише на 30-50%, загальні виробничі потужності діючих підприємств - більше 130,0 тис.тонн на рік, потреба області по раціональних нормах споживання на душу населення складає 117,0 тис.тонн. Це свідчить про те, що хлібопекарська галузь виходячи з резервів, зможе повністю забезпечити потреби населення в цій продукції.

У 2010 році виробництво хліба та хлібобулочних виробів по області склало 30,0 тис.тонн, або 93,8 % до 2009 року і лише 61,2 % до показника 2005 року.

Однак, враховуючи, що значна частина матеріально-технічної бази спеціалізованих хлібопекарських підприємств морально та фізично застаріла, зростання витрат на сировину, матеріали та енергоресурси, брак оборотних коштів не дають змоги оновлювати матеріальну базу підприємств сучасним прогресивним устаткуванням та впроваджувати новітні технології (виробництво заморожених напівфабрикатів, напіввипеченої продукції, її вакуумування, нарізання та пакування готових виробів тощо).

Існуючі умови складного економічного становища хлібопекарської галузі вимагають здійснення невідкладних комплексних заходів, спрямованих на суттєве поліпшення ситуації.

Соціальний характер харчової промисловості пояснюється ґрунтовним впливом рівня цін на життєдіяльність населення. Виходячи з визначення характеристики структури харчової промисловості, ролі галузі та переліку функцій, які виконує галузь в житті країни, визначальною стає така особливість як соціальний характер галузі.

Харчова промисловість має соціальне значення, забезпечує здоров'я нації та соціально-економічну безпеку країни. Соціальний характер галузі проявляється також у гарантуванні продовольчої безпеки країни. Оскільки розвиток харчової промисловості нерозривно пов'язаний з продовольчою безпекою держави, наявність продуктів харчування впливає на фізичний та психічний стан людей, від чого змінюється рівень соціального, політичного та економічного спокою в державі. Найбільш соціально важливими галузями харчової промисловості є хлібопекарська, м'ясна, молокопереробна. Поступаються їм рибна, мукомельно-круп'яна, олійножирова, плодоовочеконсервна. При визначенні цін на продукцію соціально важливих галузей харчової промисловості доцільно враховувати рівень доходів населення.

Оскільки держава підтримує соціально незахищені категорії населення через регуляторну цінову політику, для підприємств харчової промисловості, в яких ціноутворення підлягає державному регулюванню, основною особливістю, що має враховуватися у встановленні цін, є державне регулювання. Держава обмежує рівень рентабельності, тобто здійснюється регулювання складових ціни, а також встановлює мінімальні чи максимальні ціни на деякі продукти харчування. На одних підприємствах харчової промисловості таке регулювання здійснюється постійно, на інших – тільки в період кризи в економіці. Крім адміністративних методів регулювання ціноутворення в харчовій промисловості, держава використовує опосередковане регулювання цін, яке проявляється в різних формах, а саме: надання підприємствам податкових пільг, повне звільнення від сплати податків, державне замовлення, виважена експортно-імпортна політика, суворе дотримання чинного антимонопольного законодавства, державна інвестиційна політика.

На інші види продукції харчової промисловості встановлюються вільні ринкові ціни самим підприємством-виробником. Не поширюється регулювання рівня рентабельності при зміні цін на пиво, безалкогольні напої, кондитерські вироби, карамель, ірис, молоко згущене, коньяки, вина виноградні марочні. З метою обмеження монополізму здійснюється декларування цін на м'ясопродукти, молочну продукцію, маргарин, сіль, цукор, олію. Отже, поширення масштабу державного регулювання цін обмежує дії підприємств харчової промисловості щодо ціноутворення і вносить значні обмеження до прогнозування цін.

Визначення інтенсивності впливу особливостей ціноутворення на формування цін на продукти харчування подано в табл. 2.

Таблиця 2

Вплив особливостей ціноутворення на підприємствах харчової промисловості на ціну на продукти харчування

Підприємства галузі харчової промисловості	Особливості ціноутворення			
	Соціальний характер продукції галузі	Масштаб державного контролю і регулювання	Залежність цін на продукцію від цін сировини	Інтенсивність конкуренції на світовому та національному ринках

М'ясна	****	**	****	*
Молокопереробна	****	**	****	*
Рибна	***	*	**	****
Мукомельно-круп'яна	***	****	****	*
Хлібопекарська	****	****	0	0
Цукрова	**	****	****	*
Олійножирова	***	**	****	***
Флодоовочеконсервна	***	*	***	**
Кондитерська	*	*	0	**
Лікєро-горілчана	*	***	*	*
Пивобезалкогольна	*	*	*	**

**** - дуже сильний вплив на рівень цін на продукти харчування;

*** - сильний вплив на рівень цін на продукти харчування;

** - середній вплив на рівень цін на продукти харчування;

* - незначний вплив на рівень цін на продукти харчування;

0 – відсутній вплив на рівень цін на продукти харчування.

Враховуючи, що підприємства харчової промисловості є сировинними та матеріаломісткими і кінцева ціна на виріб залежить від ціни сировини і матеріалів, особливістю ціноутворення є залежність підприємств харчової промисловості від постачальника сировини, яким найчастіше виступають підприємства агропромислового комплексу. У собівартості випічки зараз сировинна собівартість становить 30–40%, а 60–70 – енергоресурси, транспортування продукції. В цьому співвідношенні й криється незрозуміла декому невідповідність: ціна на зерно падає, а деякі хлібопекарні піднімають ціну на свою продукцію. Тому й піднімають, що зерно давно вже не є основним ціноутворювальним фактором у хлібопекарстві. Так у табл. 3 наведені дані про витрати енергоресурсів на виготовлення 1 т виробів хлібопекарських підприємств Херсонської області.

Таблиця 3. Питомі витрати енергоресурсів на хлібобулочні та кондитерські вироби на підприємствах Херсонської області

Продукція	Паливо в умовному обчисленні, кг		Теплоенергія, Мкал		Електроенергія, кВт-год	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Вироби хлібобулочні, т	181,7	161,1	114,8	115,6	187,3	154,6
Пряники і вироби аналогічні; печиво солодке; вафлі, т	158,9	194,0	7,0	9,1	747,9	698,3
Хлібобулочні і борошняні кондитерські вироби інші, т	-	-	691,0	670,6	149,7	141,2

З наведеної таблиці видно, що майже всі види виробів потребують значних витрат різноманітних видів енергоресурсів. Також слід зауважити, що подорожчання паливо-мастильних матеріалів призводить до збільшення вартості транспортування, а з огляду на щоденну необхідність постачання як сировини так і готової продукції, це стає важливим ціноутворюючим фактором у галузі.

ВИСНОВКИ

Рівень конкуренції на всі продукти харчування досягли неймовірних розмірів, що свідчить про те, що сформована ціна на підприємствах харчової промисловості має відповідати кон'юктурі ринку. На даному етапі умови для конкуренції на внутрішньому ринку вітчизняних продуктів з імпортними аналогами несприятливі. У наших товаровиробників вищі затрати виробництва, що пов'язане із технологічним відставанням, загальним станом економіки і інфляційними процесами. Крім того, відсутня необхідна ринкова інфраструктура, нерозвинутий маркетинг, у тому числі і рекламні заходи для просування товарів вітчизняного виробництва. Отже, Україна, насамперед, має захистити внутрішній ринок від зовнішньої експансії, а також вести активний пошук споживачів своєї продовольчої продукції відповідно до кон'юктурі світового ринку на основі довгострокового взаємовигідного партнерства, виходу з кризи та подальшого розвитку підприємств харчової промисловості. Крім того, необхідно впровадити нові високі технології з випуску конкурентоспроможної продукції на діючих підприємствах, створювати малі підприємства з переробки сільгосппродукції.

Подальше регулювання цін на хліб лише з урахуванням вартості сировини – борошна та зернових може призвести до банкрутства та втрати крупних та середніх хлібопекарських підприємств, зниження їх загальної. Як наслідок цього зниження податків та тінізації ринку хлібобулочних виробів.

Список використаних джерел

1. Сирохман І.В., Лозова Т.М. Якість і безпечність зерноборошняних продуктів. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
2. Лівінський О.М. Державне управління і ціноутворення в ринкових умовах / О. М. Лівінський // Економіка та держава. – 2005. – № 3. – С. 6-9.
3. Никитин С. Мировые цены: особенности формирования / С. Никитин // МЭМО. – 1997. – № 3. – С. 5-18.
4. Котляренко В.О. Євроінтеграційна модель харчової промисловості 21 ст.: можливості для України / В.О. Котляренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – с. 38-45.
6. <http://www.harchovyk.com/content/detail/409>
7. <http://www.harchovyk.com/content/detail/158>

Стаття надійшла до редакції 27.02.2012 р.